

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет
Кафедра економічної теорії

Міждисциплінарна курсова робота з
економічної теорії

на тему:

“Макроекономічний аналіз бізнес-циклу”

Студента 2 курсу групи ОПЗ-21

Остафійчук Х.П.

Науковий керівник:

Викладач, доцент, кандидат економічних наук Вірковська А. А.

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ECTS _____

План

Вступ

1. Теоретичні основи бізнес-циклу
2. Аналіз основних показників бізнес-циклу на макрорівні
3. Зв'язок динаміки бізнес-циклів з економічним зростанням

Висновки

Список використаної літератури

Вступ

Актуальність дослідження. Економіка ніколи не перебуває у стані спокою. Тому важливою рисою економіки є її нестабільність. Процвітання змінюється крахом або панікою. Національний дохід, зайнятість і виробництво падають. Ціни і прибуток знижується, а робітників викидають на вулицю (зростає безробіття). Врешті-решт досягається критична точка і починається похваллення. Відновлення може бути повільним або швидким. Воно може бути неповним і ,навіпаки, настільки сильним, що призведе до нового буму. Нова смуга процвітання може означати тривалий, стійкий рівень похваленого попиту, велику кількість вільних робочих місць, підвищення цін і життєвого рівня. Або вона може означати швидке інфляційне роздування цін і зростання спекуляції, за якими настає нова важка криза.

Така загалом картина «економічного циклу», який характеризує народне господарство індустріально розвинутих країн світу протягом останніх півтора століть по крайній мірі з того часу, коли розвинута грошова економіка, що характеризується тісним взаємозв'язком її ланок, прийшла на зміну суспільству з відносно натуральним господарством.

Хоча жоден цикл не подібний до іншого, всі вони мають багато спільного. Вони не подібні між собою, як близнюки, але в них можна виявити риси приналежності до однієї сім'ї. За своїм бурхливим і неврівноваженим проявом економічні цикли нагадують хвилі епідемічних захворювань, мінливості погоди.

Це попереднє зауваження повинно показати, що економічний цикл - це лише один з аспектів проблеми досягнення і підтримки високого рівня зайнятості та виробництва, а також прогресуючої економіки.

Кожний цикл являє собою певну послідовність, яка складається з альтернативних фаз, які повторюються одна за одною. Це означає, що кожна з його попередніх фаз повинна мати здатність до відтворення наступних. У підсумку економічний цикл набуває здатності до самовідтворення. Крім цього, кожному економічному циклу притаманна регулярність його проходження. Все

це дає змогу відзначити принципову спільність структури економічних циклів у ринковій економіці, а також більш-менш чітко виражену послідовність фаз.

Оскільки такий рух відбувається хоча й нерівномірно, але безперервно (останні фази попереднього циклу накладаються на перші фази наступного), то динаміка макроекономічних показників має хвилеподібний вигляд: у кінці попереднього і при народженні нового циклу (криза) відбувається погіршення показників; на нижньому рівні (депресія) встановлюється короткочасна рівновага; під час розширення нового економічного циклу (пожвавлення) показники різко зростають; на верхньому рівні піднесення (процвітання, бум) - досягнення рівноваги; потім знову спад (криза) і т.д. Початковою фазою економічного циклу є криза. Вона порушує нормальний хід економічного розвитку, а всі наступні фази - відновлюють його. При цьому кожна попередня фаза утворює умови для її власного відмирання та виникнення наступної фази.

Економічні цикли охоплюють не лише сферу безпосереднього виробництва, а й обміну, розподілу і споживання. Тому їх ще називають циклами відтворення. Матеріальна основа циклічного виробництва - масове фізичне оновлення капіталу і, насамперед, засобів праці.

Метою курсової роботи є дослідження макроекономічного аналізу бізнес циклів.

З мети курсової роботи випливає ряд **завдань**:

- охарактеризувати теоретичні основи бізнес-циклу;
- проаналізувати основні показники бізнес-циклу на макрорівні;
- дослідити зв'язок динаміки бізнес-циклів з економічним зростанням.

Об'єкт дослідження: економічна сутність, фази та тривалість бізнес-циклів.

Предмет дослідження : вплив циклічності на економіку України на сучасному етапі розвитку

1. Теоретичні основи бізнес-циклу

Бізнес-цикли - це синхронізовані відхилення важливих макроекономічних змінних від їх тренду. Цикл являє собою послідовну зміну, що спостерігається в ряді видів економічної діяльності підйому і також загального для них падіння рівня основних макроекономічних змінних. Цикли повторюються, але не через фіксовані проміжки часу. Хоча цикли в різних країнах і в різні періоди не схожі один на одного, для них характерні деякі важливі загальні властивості, що робить можливим їх системне дослідження [3].

Макроекономічні змінні можуть бути класифіковані залежно від того, чи змінюються вони проциклічну, протициклічну або ациклічну, тобто рухаються вони з циклом в одному напрямку, в протилежному або ж їх динаміка взагалі не пов'язана з циклом. Кожен цикл починається з самої нижчої точки (підшви) економічної активності, проходить через фазу зростання, поки рух не досягає найвищої точки (піка) циклу. Потім починається період спаду, що триває до тих пір, поки економіка не досягне наступної нижчої точки. Повний цикл включає рух від однієї нижчої точки до наступної. Останні дослідження економіки США показали, що після другої світової війни фаза спаду стала коротшою, а фаза зростання - триваліше в порівнянні з циклами, що виникали до другої світової війни.

У ранніх теоретичних підходах до бізнес-циклів основна увага приділялася моделям, в яких цикли з'являлися з регулярністю океанських припливів. Однак насправді бізнес-цикли інакший. Краще підходить інше пояснення: випадкові шоки (імпульси), впливаючи на економічну систему, породжують циклічну модель відгуку. Це так званий імпульсний підхід, що складає базу більшості теорій циклу.

Розрізняють три основних типи шоків, що породжують цикли: шоки пропозиції, такі, як технічні відкриття, кліматичні зміни або природні катаклізми; політичні шоки, які є наслідком макроекономічних рішень; шоки попиту, що виникають у приватному секторі, такі, як зміна витрат на інвестиції

або на споживання. Після того як стався початковий поштовх (шок), цикл поширюється по економічній системі через відповідні механізми.

Одне з важливих питань полягає в тому, чи можливо виникнення циклів у класичних умовах досконалої конкуренції і гнучких цін. Згідно кейнсіанського підходу в основі пояснення бізнес-циклів лежать порушення умов досконалої конкуренції, що призводить до негнучкості цін і заробітної плати. Слідом за самим Кейнсом його послідовники вважали головним джерелом імпульсів, що породжують економічні коливання, автономні зміни інвестиційних витрат. Проте один тільки зростання інвестицій недостатній для того, щоб породити цикли. Необхідний механізм поширення циклічних коливань після зміни інвестицій.

Один з можливих варіантів такий: слідом за первісним шоком відбувається різка зміна інвестицій; це так званий цикл чистих інвестицій у запаси. Інший можливий варіант - це модель мультиплікатора-акселератора, основу якої складає теорія акселератора інвестицій (вивчена в гол. 5); відповідно до неї зміна інвестицій є відгук не на абсолютний рівень випуску, а на його зміни.

Політичні шоки також можуть бути джерелом імпульсів, що породжують бізнес-цикли. Наприклад, зміни грошової політики, зіграли важливу роль у бізнес-циклах США.

В інших випадках зміна грошової політики не була пов'язана з економічними шоками. Одним з джерел коливань грошової політики в Сполучених Штатах, очевидно, є зміна політичної партії в Білому домі. Як правило, демократичні адміністрації воліють експансіоністську грошову політику, тоді як республіканці віддають перевагу жорсткій грошовій політиці.

1. Довгий час більшість економістів вважали, що економічні коливання не можна пояснити в рамках абсолютно конкурентних ринків і гнучких цін. Однак пізніше економісти неокласичної школи запропонували моделі, де ціни і заробітна плата є повністю гнучкими, але де шоки приводять до циклічних коливань випуску і зайнятості.

В одних моделях такого типу цикли виникають щоразу, коли економічні агенти не володіють повною інформацією (недосконала інформація) і, таким чином, допускають помилки при прийнятті рішень, коли шоки впливають на економіку. З цього випливає, що тільки несподівані зміни змінних, що визначають макроекономічну політику, таких, як пропозиція грошей, матимуть вплив на реальні змінні, такі, як випуск і зайнятість. Однак емпіричні дані не свідчать на користь такого підходу [7].

У моделях іншого типу, відомих як теорія реального бізнес-циклу, економіка піддається впливу шоків пропозиції, і у відповідь на них економічні агенти свідомо змінюють пропозицію праці. Відповідно до цієї теорії малі зміни реальної заробітної плати призводять до великих коливань обсягу випуску і рівня зайнятості, що можливо в разі існування сильного ефекту заміщення праці в часі.

І знову об'єктивні дані не підтверджують значимість ефекту заміщення праці в часі, що грає центральну роль в даній моделі.

У неокейнсіанських теоріях бізнес-циклів зроблена спроба більш повно пояснити негнучкість номінальних цін і заробітної плати, ніж це зроблено в початкових кейнсіанських моделях. Активно досліджується декілька варіантів виникнення жорсткості цін і заробітної плати. Трудові контракти можуть зумовити розмір заробітної плати на перспективу. Профспілки, мабуть, виступають на переговорах з адміністрацією від імені своїх членів (інсайдерів), а не від імені робочої сили в цілому (аутсайдерів), що заважає заробітній платі змінюватися так, щоб на ринку праці встановилася рівновага. Величина заробітної плати може бути результатом неявних контрактів між фірмами і робітниками, коли фірми частково страхують робітників від коливань в доході.

Такий тип поділу ризику, ймовірно, призводить до того, що у відповідь на зовнішні шоки зарплата стає негнучкою.

Відповідно до теорії ефективної заробітної плати фірми найчастіше схильні платити заробітну плату вище рівноважного рівня, щоб стимулювати робітників докладати максимум зусиль (і, таким чином, уникати ризику бути

звільненим через погану роботи). Тоді, щоб не викликати зниження продуктивності праці, фірма може підтримувати незмінним рівень реальної заробітної плати у відповідь на шоки пропозиції чи попиту. Нарешті, невеликі витрати на зміну номінальних цін, звані "витратами меню", можуть викликати значну негнучкість номінальних цін, а отже, пояснити великі коливання обсягу випуску і рівня зайнятості. Якщо зміна цін вимагає витрат, фірми напевно вважатимуть не вигідним постійно пристосовувати ціни до коливань умов попиту.

У відкритих економіках різні типи описаних нами шоків можуть виникати як усередині країни, так і за кордоном. Існують емпіричні дані, що свідчать про те, що бізнес-цикли в основних індустриальних країнах взаємопов'язані (якщо судити, наприклад, по кореляції темпів приросту ВВП різних країн). Однак незрозуміло, чи є така взаємозалежність переважно результатом спільних для всіх країн шоків, одночасно впливають на групу країн, або, навпаки, результатом шоків, що виникли в окремих країнах і потім поширилися на інші країни через торгівлю і фінансові ринки. Насправді у світовій економіці в останні роки зустрічалися обидва типи шоків.

Періоди зростання економіки іноді затьмарювала інфляція, тобто підвищення рівня цін. Були і такі періоди, коли ріст поступався спаду і депресії, тобто низькому рівню зайнятості і виробництва. В деяких випадках було й таке, що коли поряд з підвищенням рівня цін різко зросло безробіття. Коротко говорячи, довготривала тенденція до економічного росту переривається і ускладнюється як безробіттям, так і інфляцією [2].

Економіка, як і будь-яка інша система, розвивається нерівномірно, хвилеподібно. Така форма руху значною мірою пояснюється законом спадної граничної продуктивності усіх факторів виробництва. Для того, приміром, щоб земля давала кращі результати з кожного гектара, необхідні докорінні зміни в технічному (технологічному) базисі. У межах наявної технології зростання ефективності інвестицій завжди має певну межу, подолання якої обумовлюється НТП та вищою кваліфікацією робітників. Застосування новинок НТП потребує

нагромадження капіталу. Запровадження їх у виробництво зумовлює спочатку швидке зростання граничної корисності факторів виробництва, потім це зростання повільнішає і з певного моменту починає спадати. Так відбуваються підйоми і спади в економіці. Якщо зміни в технологічному базисі галузей інфраструктури відбуваються через великі проміжки часу, то йдеться про довгі хвилі. Якщо ж йдеться про верстати, машини, устаткування, строк їх функціонування значно менший (до 10 років), оновлення їх відбувається швидше.

При будь-якій економічній системі можна виділити циклічні коливання: підйоми і спади в економіці, викликані шоками сукупного попиту і сукупної пропозиції та звані бізнес-циклами, економічними або діловими циклами.

Фазами бізнес-циклів є підйом, «пік», рецесія (або спад) і «дно», тобто криза. Найбільш глибоку рецесію називають депресією.

Абстрактне зображення бізнес-циклів в економіці

Причини таких циклів можуть бути самими різними: від воєн, революцій, технологічного процесу і поведінки інвесторів до, наприклад, кількості магнітних бур за рік і раціональності макроекономічних агентів. Загалом, такий нестабільний поведінку економіки пояснюється постійним дисбалансом між сукупним попитом і пропозицією, загальними витратами і обсягами виробництва.

Як правило, політика держави залежить від стану економіки даної країни, тобто від того, на якій фазі циклу знаходиться країна: підйомі або рецесії. Якщо країна перебуває в рецесії, то влада проводить стимулюючу економічну політику, щоб вивести країну з дна.

Якщо країна відчуває підйом, то уряд проводить стримуючу економічну політику, щоб не допустити високих темпів інфляції в країні. Економічна теорія виділяє два види економічної політики, яку може проводити держава.

Фіскальна політика - стабілізаційна політика держави з метою пом'якшити економічні цикли за допомогою змін параметрів сукупних витрат. Основними інструментами цієї політики є чисті податки і державні закупівлі товарів і

послуг. Якщо в країні рецесія, то уряд може або збільшити закупівлі, або зменшити податки, з метою збільшити сукупний випуск. Якщо ж підйом або перегрів економіки, то, навпаки, знизити закупівлі або збільшити податки.

Одна з багатьох позитивних рис фіскальної політики полягає в тому, що дану політику щодо простіше проводити державою, ніж монетарну, оскільки уряд не приймає спеціальних, окремих рішень для виконання фіскальної політики.

До того ж, представники кейнсіанської школи припустили, що при проведенні монетарної політики легше управляти процентною ставкою, але інвестиції від цього особливо не змінюються.

Фіскальна політика має і свої недоліки. Держава, як і будь-який інший макроекономічний агент може нести збитки, тобто мати дефіцит державного бюджету. Великий запас надлишкових коштів також шкідливий для держави. Неграмотне проведення фіскальної політики може обернутися серйозним дисбалансом в державному бюджеті.

Монетарна політика - стабілізаційна політика держави з метою пом'якшити економічні цикли за допомогою зміни Центральним банком пропозиції грошей. Щоб змінювати пропозицію грошей в обігу, Центральний Банк може змінювати норму обов'язкових резервів для комерційних банків, оперувати на відкритому ринку, тобто продавати або купувати державні облігації у населення, або ж надрукувати гроші.

Перевага монетарної політики полягає в тому, що банківська система реагує швидше на монетарну політику, ніж на фіскальну. Стимулююча монетарна політика також вигідна не тільки населенню, але і комерційним банкам, оскільки при збільшенні грошової маси банки можуть видавати більше кредитів.

Сучасна економічна теорія - результат тривалого і суперечливого розвитку людського суспільства. Дослідження основних напрямків і етапів розвитку економічної теорії від її генезису до наших днів дає можливість глибше з'ясувати сукупність сучасних проблем, багато з яких успадковані від минулих років.

2. Аналіз основних показників бізнес-циклу на макрорівні

Криза, яка переслідує українську економіку не була і не є неминучою. Багато країн перебували в подібній, навіть гіршій ситуації. І давно вже забули про неї, нічого особливого, надзвичайного не роблячи. Робили цілком прагматичні речі, звичайно, з певними нюансами, особливостями. Система координат, до якої всі звикли, втрачена, а нова народжується в муках, часто методом спроб і помилок, намагання повернутися до берега, від якого вже далеко відпливли й дістатися до якого вже неможливо.

Економічна криза характеризується [10]:

- перевиробництвом товарів порівняно з платоспроможним попитом;
- падінням рівня цін внаслідок перевищення пропозиції товарів над платоспроможним попитом;
- скороченням обсягів виробництва;
- масовим банкрутством промислових банківських, торгових фірм;
- зростанням безробіття і скороченням номінальної заробітної плати;
- потрясінням кредитної системи та ін.

На відміну від цієї класичної схеми кризи, в Україні, як і в інших країнах СНД, має місце не криза надвиробництва, а криза недовиробництва. Тривалість фази падіння у західних країнах становить від 0,5 до 1,5 року, в Україні вона тривала 5 років. Глибина падіння ВВП і промислового виробництва у країнах Заходу навіть у повоєнні роки не перевищувала 10%, в Україні вона становила понад 25%.

Наше життя за останні роки радикально змінилося, до того ж в гірший бік. Те, що було в Україні колись, сприймається сьогодні як недосяжний рай. Різко скоротилося виробництво. Валовий внутрішній продукт, - головний індикатор економічного стану держави, зменшився більш ніж на половину. В таких же обсягах скоротилося промислове виробництво і на 40 % - валова продукція сільського господарства.

Різко погіршився життєвий рівень абсолютної більшості населення. І так невисокі доходи нині стали взагалі жалюгідними.

Очевидні негативні наслідки впливу кризового стану на бюджет. Його доходи різко зменшилися. В цих умовах на критичному рівні фінансуються потреби освіти, науки, культури, охорони здоров'я, оборони, забезпечуються виплати пенсій, стипендій, допомог.

Циклічність економічного розвитку має значний вплив на економічну динаміку в Україні.

Одним із найважливіших інструментів ринку є діагностика циклічності, що полягає у постійному моніторингу макроекономічної кон'юнктури та розробці заходів, які стабілізують економічні процеси. Тому однією з умов досягнення Україною стабільного висхідного тренду зростання є теоретична розробка системи оцінювання та аналізу циклічності в економіці, методологічне забезпечення досліджень ринкової кон'юнктури і на їх основі розробка ефективних стратегій антициклічного регулювання

У вітчизняній практиці важливим у визначенні та оцінці економічних циклів є використання таких показників (у порівнянних цінах): ВВП, промислове виробництво, роздрібний товарообіг. Вибір зумовлений, по-перше, максимальною наближеністю показників до таких, що використовуються для ідентифікації економічних циклів за кордоном; по-друге, наявністю відповідних офіційних статистичних даних [3].

Визначення ключових індикаторів стану вітчизняної економіки розпочинаємо з ВВП як одного з найважливіших показників розвитку економіки, що характеризує кінцевий результат виробничої діяльності економічних одиниць-резидентів у сфері матеріального та нематеріального виробництва.

Статистичний аналіз показує, що українська економіка перебуває в кризовому стані, спостерігається чітка тенденція до зниження номінального ВВП (вимірюється в поточних цінах, на момент виробництва) у доларовому еквіваленті. За підсумками 2015 року ВВП становив \$ 90,6 млрд, або на 101 % менше, ніж відповідний показник 2013 року. За I–III квартали 2016 рівень ВВП становив \$ 61,2 млрд (1 559,1 млрд грн), що становить лише 60,39 % від уточненого прогнозного показника за підсумками 2016 року. Крім того,

прогнозований КМУ (Постанова № 399 від 01.07.2016) обсяг номінального ВВП, приведений до прогнозованого НБУ курсу долара, становить \$ 94,0 млрд – це на 93,72 % менше від показника 2013 року.

Рис. 2.1. ВВП 2013-2017 рр. [13]

Слід зазначити, що разом із падінням рівня номінального ВВП у доларовому еквіваленті зберігається чітка тенденція до збільшення обсягів ВВП у гривневому відповіднику. Так, за прогнозом КМУ в 2017 році рівень номінального ВВП збільшиться до 2 584,9 млрд грн, що на 77 % більше, ніж у 2013 році.

Тому виникає питання: в Україні в цілому економічний потенціал зростає (ном. ВВП в грн екв.) чи все-таки відбувається падіння (ном. ВВП у дол. екв.)? Чітку відповідь дає аналіз реального ВВП, який вимірюється в постійних (незмінних, базових) цінах, тобто на величину цього показника впливає лише зміна обсягів виробництва та не впливають можливі інфляційні та девальваційні процеси, наслідки яких будуть досліджені нижче.

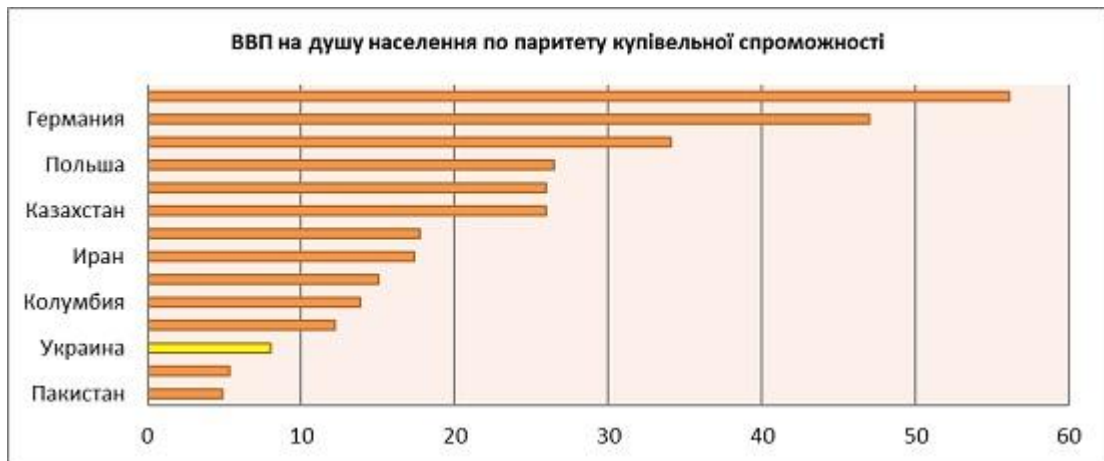

Рис. 2.2. Реальний ВВП 2010-2016 рр. [17]

Тобто, аналіз динаміки реального ВВП чітко показує на рецесійні процеси української економіки, а саме падіння виробництва. Навіть ріст реального ВВП на 1,5 % у 2016 році є негативним результатом, оскільки відповідний ріст вираховується у відношенні до попереднього року та, як вбачається з графіка, стрімке падіння реального ВВП протягом 2014–2015 років підтверджує лише те, що економіка країни повернулася до рівня 2000-х років.

Можна стверджувати, що військовий конфлікт на території двох основних промислових регіонів, які вважалися рушійною силою економіки, доказав залежність української економіки від добувної та переробної промисловості, яка в своїй більшості сконцентрована саме в цьому регіоні.

Вітчизняні можновладці любляють порівнювати свою економіку з економіками інших нині успішних, а раніше бідних країн. Друга Польща і без п'яти хвилин Словаччина — перераховувати можна довго. Але реальність інша: поляки, словаки, сінгапурці й естонці вже давно вирвалися вперед; суперниками за капітал і ринки ми з ними в найближчому майбутньому не станемо. Тому порівнювати України на економічній карті поруч із країнами Африки та іншими державами третього світу є на сьогодні більш актуальним.

Рис. 2.3. ВВП на душу населення по паритету купівельної спроможності, 2016 р. [17]

ВВП на душу населення за паритетом купівельної спроможності (ПКС) є найбільш точною характеристикою, що визначає рівень економічного розвитку, а також зростання економіки. Всі показники для порівнянності виражаються в єдиній валюті – доларі США ФРС. Перерахунок із національних валют, як це прийнято при міжнародних економічних порівняннях, виконуються не за ринковими обмінними курсами валют, а за паритетами купівельної спроможності.

Відповідний аналіз у черговий раз підтверджує, що населення України за своєю купівельною спроможністю вже недоцільно порівнювати навіть із країнами-сусідами; сьогоднішній орієнтир – країни 3-го світу.

Аналіз ВВП у період 2013–2016 рр. показав наявний дисбаланс між показниками рівня номінального ВВП, вираженому в національній валюті (ріст) та в доларовому еквіваленті (падіння). Проаналізувавши дані за відповідні періоди реального ВВП, було встановлено зменшення виробництва. Тому невідповідність росту гривневого показника номінального ВВП пояснюється лише високою інфляцією.

Рис. 2.4. Номінальний ВВП та Індекс інфляції, 2013-2017 рр.

[17]

Слід зазначити, що інфляційні процеси в Україні у період з 2013 по 2016 рр. можна розбити на два етапи:

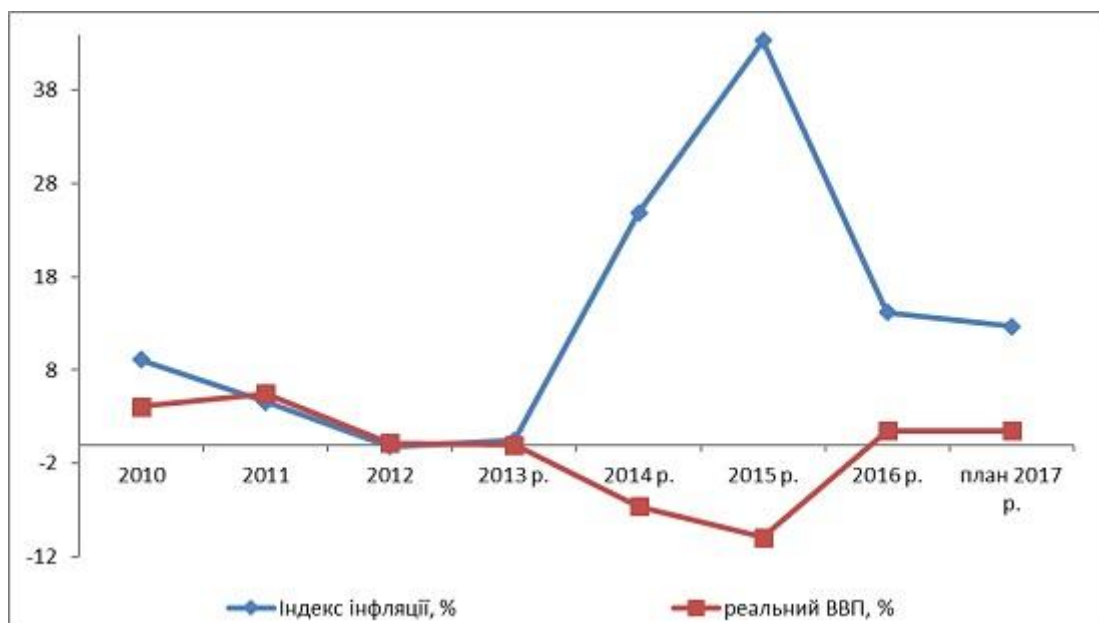
- швидке поглиблення інфляції з 2014 по 2015 рр. до гіперінфляції було зумовлено, з одного боку, втратою важливих економічних регіонів та неефективною державною політикою, наслідком чого стало падіння темпів росту виробництва та його низькою ефективністю, а з другого – нарощуванням дефіциту державного бюджету зі зменшенням надходження доходів та збереженням на попередньому рівні й зростанні державних витрат. Результатом цього, в тому числі через відсутність інвестицій, стала безперервна емісія, а річні темпи інфляції становили в 2014 24,9 %; 2015 – 43,3 %.

- реагуючи на високі показники інфляції, Уряд та керівництво НБУ своїми адміністративними діями, боючись отримати некеровану інфляцію, почали проводити політику стримання, що призвело до зменшення інфляції (дезінфляція) у 2016 році до 14,2 %, і це призвело до наступних рецесійних процесів. Створивши дефіцит вітчизняної валюти на ринку та не проводячи індексації з/п, «вбили» ділову активність. Як результат, слід очікувати відкладене падіння виробництва, що довго триватиме, бо НБУ цілеспрямовано забезпечує фінансовий голод, щоб унеможливити наступну девальвацію, переслідуючи лише політичні цілі.

Саме постійний відкладений дефіцит товарної маси, падіння якісних характеристик продукції та відсутності платоспроможного попиту стануть підставами формування наступних інфляційних піків.

Підвищення в два рази мінімальної заробітної плати без реального росту виробництва викличе ріст середніх витрат виробництва, що є основою для розгортання інфляції витрат. Якщо уряд і Національний банк не знайдуть у своєму розпорядженні інструментів управління інфляційними очікуваннями, то на основі пружини «заробітна плата – ціни» виникне некерована інфляція зі швидким темпом росту цін, що робить особливо руйнівним вплив на зайнятість і випуск, бо в цих умовах економічно вигідно вкладати кошти в спекулятивні операції, а не в інвестиції. Ситуація недовіри до непослідовної політики уряду й Національного банку є придатним «середовищем» для розгортання некерованої інфляції.

Рис. 2.5. Індекс інфляції та Реальний ВВП, 2010-2017 рр.

[15]

Крім того, великі руйнівні економічні наслідки викликав розрив між інфляцією та реальним ВВП. Ріст цін був вигідний тільки Уряду, який через інфляційні процеси виконував показники надходжень державного бюджету. У той же час в умовах відсутності ділової активності та удорожчання собівартості

(через підняття тарифів) вітчизняні підприємства опинилися в складній фінансовій ситуації.

МСБО 29 «Фінансова звітність в умовах гіперінфляції» (п. 3) визначає 5 характеристик гіперінфляції у країні:

а) Основна маса населення віддає перевагу збереженню своїх цінностей у формі немонетарних активів або у відносно стабільній іноземній валюті. Суми, утримувані в національній валюті, негайно інвестуються для збереження купівельної спроможності.

НБУ свідчить, що більшість населення віддає перевагу збереженню коштів у стабільній іноземній валюті.

б) Основна маса населення розглядає грошові суми не в національній грошовій одиниці, а у відносно стабільній іноземній валюті. Ціни можуть також наводитися в цій валюті.

Населення, як правило, порівнює рівень своїх доходів за минулий час або станом на сьогодні в стабільній іноземній валюті – переважно в доларах США.

в) Продаж та придбання на умовах відстрочки платежу здійснюється за цінами, які компенсують очікувану втрату купівельної спроможності протягом періоду відстрочки платежу, навіть якщо цей строк є коротким.

Фіскальна служба наділена правом давати в межах своїх повноважень відстрочку або розстрочку сплати податків, інших платежів.

г) Відсоткові ставки, заробітна плата та ціни індексуються згідно з індексом цін.

Відповідно до законодавства індексація заробітної плати найманих працівників є обов'язковою.

г) Кумулятивний рівень інфляції за трирічний період наближається до 100 % або перевищує цей рівень.

Кумулятивний рівень інфляції за останні три роки (2014–2016) становить 101,2 %.

Економічна програма розвитку економіки України повинна бути націлена на мобілізацію перш за все внутрішніх ресурсів країни, на подолання простою виробничих потужностей в промисловості, вимушеного безробіття кваліфікованих фахівців і робітників.

Найнебезпечнішим явищем останнього часу є криза неплатежів у результаті якої підприємства не мають оборотних засобів для нормальної роботи: виробництво впало до критичної позначки і в ряді випадків вже перевищило її.

Сьогодні цілком очевидно, що економічна безпека є визначальним компонентом загальної безпеки суверенної України. Саме у сфері економіки країна перебуває за багатьма параметрами біля критичної межі [10].

Місія будь-якої держави ґрунтується на виконанні п'яти найголовніших завдань, без чого неможливим є сталий всеохоплюючий розвиток, який веде до скорочення бідності:

- утвердження основ законності;
- підтримання збалансованого політичного становища, забезпечення макроекономічної стабільності;
- фінансування базових соціальних послуг та інфраструктури;
- підтримка незахищених груп населення;
- захист навколишнього середовища.

Однобічний підхід до державного регулювання призвів до спаду виробництва і, як наслідок, зубожіння населення, зростання соціальної напруженості.

3. Зв'язок динаміки бізнес-циклів з економічним зростанням

Причини, які викликали різноманітні види циклів, різні, а тому необхідно визначити не лише ці причини, але й адекватні способи протидії.

Короткостроковий цикл відчувається, насамперед, окремими підприємствами, а оскільки кожний виробник зв'язаний з багатьма іншими, то циклічні коливання у виробництві викликають резонуючі коливання у ринковій кон'юнктурі в масштабі всієї національної економіки. Найдійовішим засобом боротьби є стратегія планування у межах підприємства та маркетинг.

Україна потребує прориву в поліпшенні умов ведення бізнесу для досягнення потенціалу свого економічного зростання. Крім того, надійна реалізація реформ, спрямованих на розвиток приватного сектору матиме ключове значення для ініціювання зрушення сектору вперед з його поточного стану. Про це йдеться в новому звіті Групи Світового банку [16].

У глобальній перспективі спостерігається незначне зростання. У США ВВП росте досить швидко, що зумовлено великим споживанням домогосподарств, зокрема, товарів довгострокового використання та формуванням фіксованих інвестицій. Економіка країн ЄС перебуває у стагнації. Ні експорт, ні рівень споживання домогосподарств не демонструють позитивних тенденцій. У Центральній та Східній Європі зростання економік помірне, за винятком Польщі та Болгарії, де ріст ВВП прискорюється. Продовжують успішно розвиватися балтійські країни - Литва, Латвія, Естонія. Рушійними силами до зростання економіки Росії були внутрішній попит, зростання інвестицій та приватного споживання. В Азії стрімко розвиваються Китай та Індія, де зростає промислове виробництво та роздрібна торгівля, що вказує на високий рівень внутрішнього споживання.

Найдієвішими методами антициклічного регулювання середнього строкового циклу є антикризова політика держави (основною економічною ареною є національна економіка), яка містить:

I - фіскальні інструменти та заходи (податки, субсидії, державні покупки...);

II - кредитно-грошові або монетарні методи (зміна рівня проценту Центрального банку, державні позики, управління державним боргом...).

III - заходи та інструменти прямого державного контролю (обмеження зовнішньої торгівлі, контроль над цінами).

Довгі хвилі охоплюють світову економіку загалом, а тому засобом антициклічного регулювання є розвиток міжнародного співробітництва, кооперації, ролі міждержавних економічних організацій.

Тому, економічний цикл у післявоєнний період стає коротшим, а кризи - не такими глибокими. Замість надвиробництва товарів з'являється надвиробництво основного капіталу, коли виробничі потужності навіть у період відсутності кризи завантажені на 75-80 %, відсутнє різке зниження цін, тощо. Все це відбувалось на фоні різкого підвищення цін, зростання масштабів підпільної (тіньової) економіки тощо. За цих умов урядові необхідно перш за все всебічно і глибоко вивчати досвід антициклічного регулювання у розвинутих країнах заходу і застосовувати його стосовно специфічних умов економічної кризи в Україні.

В кризовому стані перебуває політична система країни. Жодний політик, жодна партія не може візуалізувати майбутнє в Україні. Програми партій складаються більше з переліку лозунгів та маніпулятивних слоганів, а ніж з наповнення відповідним змістом. За таких умов, пересічний українець навіть не може для себе чітко сформулювати параметри успішності влади. Зрозуміти, що чекає його завтра.

Зовнішні запозичення, які необхідні країнам з слабким бюджетом для проведення реформ, в Україні були використані для субсидіювання нежиттєздатних галузей, виплату популістських пільг, іншого. Замість того щоб створювати інститути ринків, піднімати конкурентоздатні галузі, проводити модернізацію промисловості, здійснювати структурні реформи, збільшувати експорт. Якщо за таких умов для покриття дефіциту ще здійснювати емісію, на країну неминуче чекає гіперінфляція.

В критичному стані знаходиться розмір золотовалютних резервів, який не покриває обсяг тримісячного імпорту, як це прийнято в міжнародних розрахунках. Сама гривня знаходиться в залежному стані.

Україні не вдалося вийти на світові ринки. Більшість товарообороту припадає на баланс імпорту та експорту [10].

Українська армія не може адекватно виконувати покладені на неї завдання.

В Україні відсутні умови для конвертованості національної валюти. Технічна оснащеність, якість і ефективність виробництва відстають від світового рівня, багато видів продукції неконкурентоспроможні, слабка експортна база; структура внутрішніх цін незіставима зі світовою; високий дефіцит платіжного балансу, зовнішня заборгованість; слабо розвинуті ринкові відносини у внутрішньогосподарчих зв'язках. І українська гривня поки залишається частково конвертованою валютою.

Українське суспільство роз'єднане.

У зв'язку з вищеописаним, виникла потреба у створенні чіткої програми дій уряду. Що і визначило актуальність даної авторської праці.

Внаслідок певних соціально-культурних процесів, в залежності від регіону, українці різняться за самоідентифікацією. Якщо українці Заходу бажають бачити себе рівноправними членами європейського співтовариства, навіть без розуміння основних засад існування суспільства Західної Європи. То українці Сходу, далі експлуатують атавістичну Великоруську ідею братських народів.

Визначення та підходи до історичної місії і місця української держави у світі є хибними. Оскільки дісталися нам у спадок, відповідно є трансформованими під ідеологічно-політичний базис колишніх державних утворень.

Тому, для консолідації суспільства в Україні необхідно виголосити нову базову державотворчу ідею.

В залежності від визначення кордонів Європи та обраної методики обрахунку, на географічний центр Європи претендує кілька місць, більша

частина яких в Україні. Це село Вишеньки Тереховлянського району Тернопільської області та село Ділове Рахівського району Закарпатської області.

Зараз, в Україні більш ніж 200 зареєстрованих у відповідному порядку партій. Права, ліва чи центристська орієнтація відповідної партії, лише демонструє бачення певного об'єднання громадян, стосовно балансу жорсткої вертикалі влади та самоврядності. Принцип багатопартійності в Україні себе не виправдав. Розпорошення якісних кадрів між багатьма партіями лише посилює кадровий голод у представницькій та виконавчій гілках влади країни.

Тому, створення лише єдиної партії забезпечить для держави дієвий інститут виховання еліти та допоможе утворити в Україні третій кут влади. Членство в партії не буде обмежено соціальним становищем чи матеріальним цензом. Проте, в партії має існувати своєрідне сито, яке надасть можливість членства під певні індивідуальні вимоги попередньої громадської діяльності, винахідництва чи авторства місцевих або загальнодержавних програм, служби в армії.

Відсутність стратегічних орієнтирів в сфері управління державним боргом є однією з найбільших проблем боргової політики. Саме управління зовнішнім державним боргом України відбувається переважно в рамках вирішення короткострокових задач бюджетної політики. Для кредиторів та потенційних інвесторів, боргова політика є непрозорою [6].

В період кризи, завдяки масштабним об'ємам фінансової допомоги, отриманої від МВФ, Європейського Союзу, Світового банку – Україна вийшла на перше місце у Східній Європі за темпами нарощування займів.

Сьогодні, нові кредити державі надаються під все гірші умови, оскільки гарантії своєчасного повернення боргів є сумнівними. Це говорить про те, що в країні вже пройшло кілька технічних дефолтів, які просто не афішуються.

Для забезпечення прозорості у зовнішніх запозиченнях, необхідно оголосити національний дефолт. Це дасть кредиторам більш чіткі та реальні умови повернення боргів Україною, стимулюватиме певний час вітчизняне виробництво та забезпечить якісно нові умови кредитування для держави.

Національній грошовій одиниці необхідна більша самостійність.

Оголосити національний дефолт. Проведення грошової реформи. Яка б передбачала створення нової грошової одиниці для споживацького сектору та обігу серед населення, створення умовної грошової одиниці для лічби і взаєморозрахунків підприємств. Грошова одиниця для взаєморозрахунків підприємств, разом з державними позиками у населення - випущеними державними цінними паперами під цільове державне кредитування, має стати локомотивом для відродження вітчизняної промисловості.

В рамках створення регіонального союзу, створити міжнародний банк «Центральноєвропейський» та спільну валюту для країн учасників союзу. Переформувати кошик золотовалютних запасів країни, для можливості кредитування міжнародним банком «Центральноєвропейський».

Основним пріоритетом залишиться зміцнення суверенітету та територіальної цілісності країни. Проте, в умовах утворення регіонального Центральноєвропейського Балто-Чорноморського Союзу «Центральноєвропейська Дуга», перед країною повстануть і нові завдання та виклики.

Військова доктрина України не передбачає вірогідних супротивників. Ми маємо без'ядерний та позаблоковий статус, скорочену армію, У нових реаліях, армія не в змозі буде адекватно виконувати власні завдання, підтримувати безпеку в регіоні. Необхідна докорінна реорганізація та переоснащення сучасними видами озброєння збройних сил України.

Необхідно активізувати діяльність із зміцнення економічного, військового, соціально-політичного, інформаційного та екологічного компонентів національної безпеки.

Розробка та втілення програми комплексної реорганізації армії. Мають бути збільшені призови, забезпечена висока заробітна платня військовослужбовців контрактників, встановлені пільги для військовослужбовців резерву збройних сил України.

Забезпечити люстрацію. За оприлюдненими списками осіб, які працювали чи співпрацювали з КГБ, створити певні правові обмеження з метою недопущення таких осіб в органи влади.

У тісній співпраці з ВПК інших країн регіону, необхідно розробити та втілити проект винищувача нового покоління для військово-повітряних збройних сил держав учасників проекту.

Розробка основних напрямків розвитку і взаємодії оборонної промисловості з цивільним сектором промисловості. Розробка системи дієвих заходів з захисту населення, об'єктів і території від надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру.

Необхідно активізувати урядову діяльність стосовно забезпечення дієвих заходів з стрімкого скорочення безробіття та відповідно боротьби з бідністю.

Необхідно створити умови для реалізації трудового потенціалу. Це забезпечить освітня реформа та державна програма будівництва нових підприємств та розвитку аграрного сектору. Безробітна людина має бути автоматично зарахована на облік державних служб зайнятості. Та у випадку систематичних відмов від запропонованих відповідно до фаху та рівня професійності місць праці, скерована примусово після всіх виплат по тимчасовому безробіттю на роботу, за рішенням працівника служби зайнятості.

Результатом недосконалої політики урбанізації держави попередника, безкоштовної приватизації житла та утворення ринку житла в Україні, - стало виникнення умов, коли багато житлового фонду знаходиться в одних руках, а сама проблема незабезпеченості якісним житлом більшості населення існує і немає реальних механізмів її вирішення. Отож, необхідне раціональне рішення задач з проектування та будівництва об'єктів житлової нерухомості в першу чергу державою.

Необхідно розробити та реалізувати концепцію формування джерел фінансування житлового будівництва. З метою формування житлового фонду біля ресурсів, розробити Генеральну схему організації території та розміщення

виробничих сил в Україні. Розгорнути державне будівництво безкоштовного житла біля нових об'єктів промисловості та сільських господарств, без права приватизації цього житла. В ЖКГ забезпечити примусове створення ОСББ, в будинках де приватизовано більше 50 % житлового фонду. Розгорнути будівництво міні-ТЕЦ, які будуть працювати на місцевих видах палива.

Україні вкрай необхідний докорінний перелом в демографічних та міграційних процесах. Необхідно закласти базис для збільшення чисельності населення в країні [18].

Осучаснення законодавчої бази, з метою забезпечення диференційованого підходу щодо різних груп населення щодо державних виплат та дотацій на материнство. Уряд має цілеспрямовано ліквідовувати фактори, які підштовхують людей до еміграції. Створення імміграційних карт та встановлення певних квот з метою повернення співвітчизників в Україну, врахування державних інтересів при регулюванні імміграції.

Створити умови для зростання промислового виробництва. Створити державну програму стимулювання підприємств, які вироблятимуть імпорто-замінну продукцію.

Здійснювати жорсткий контроль за виконанням контрактних зобов'язань підприємствами, які були передані іноземним та вітчизняним інвесторам. Провести аудит всіх приватизованих підприємств, у разі виявлення порушень забезпечити надходження до бюджету фінансової різниці. Для розвитку окремих галузей, розгорнути державне будівництво підприємств, реанімувати аграрний сектор. Створити внутрішньо-бартерний обмінник. Для підприємств робити обмін залишків. Для селян та фермерів обмін залишків сільськогосподарської продукції. Для взаєморозрахунків ввести внутрішню розрахункову одиницю.

Подальше сприяння розширенню сектору підприємництва, з метою мотивування населення, зміцнення економіки країни.

Стимулювання конкурентного середовища для розвитку вітчизняних товаровиробників, сприяння поступовому заміщенню імпорту.

Інвестиційна політика є пріоритетним завданням економічної політики держави на шляху до перетворення короткотермінового зростання на позитивну тенденцію економічного оздоровлення держави. Окремі нескоординовані та непрораховані кроки держави у цьому напрямку не здатні поліпшити кардинально ситуацію із залучення інвестицій в економіку, а інколи навіть негативно впливають на її розвиток. Податкові канікули, скасування боргів щодо сплати податків лише підривали фіскальні інтереси держави та довіру вітчизняного капіталу до неї. Навіть стабілізація грошової одиниці не вплинула на приток інвестицій в країну. Тому доцільніше впроваджувати комплексну державну програму забезпечення економічного розвитку, де кожен з напрямків дій відіграватиме важливу роль, а кожен з елементів програми впливатиме (прямо чи опосередковано) як на кінцеву мету, так і на інші елементи і в цілому залежатиме від них.

Висновки

Кожне суспільство прагне до економічного зростання. Технічний прогрес, запровадження нових технологій, збільшення виробничих потужностей та підвищення життєвого рівня людей є стратегічними напрямками динамічного розвитку економіки кожної країни. Проте довгострокове економічне зростання не завжди є рівномірним. Воно переривається періодами економічної нестабільності, коливаннями у темпах економічного зростання, структурі й ефективності відтворення. Періоди швидкого зростання економіки перериваються спадом виробництва, низьким рівнем зайнятості (безробіттям) та зростанням цін (інфляцією).

Циклічність була помічена давно вченими-економістами. Особливо коли частішали періодичні економічні кризи - торгові, фінансово-кредитні, а потім і промислові. Спочатку вони охопили окремі найрозвинутіші країни (насамперед Англію), а потім набули характеру світових криз. Циклічний розвиток економіки став предметом дослідження багатьох учених-економістів.

Отже, важливою особливістю ринкової економіки є її нестабільність. Чергування піднесень і спадів у економіці призводить до того, що її розвиток носить непрямолінійно зростаючий, а хвилеподібно зростаючий характер. У макроекономічній науці домінує думка, що хвилеподібні коливання в економіці відбуваються не хаотично, а в формі економічних циклів.

Незважаючи на всі розбіжності відносно першопричини економічних циклів, беззаперечним є визнання того, що в кінцевому підсумку циклічні коливання в економіці зумовлюються суттєвим відхиленням сукупного попиту від сукупної пропозиції, супутніх витрат від потенційних можливостей виробництва. Головними індикаторами цих відхилень є коливання рівня виробництва, безробіття, продуктивності праці, реальних доходів населення тощо.

Список використаної літератури

1. Азарян О. М. Прогнозування та макроекономічне планування в системі державного управління національною економікою: теорія і практика [Текст] : монографія / О. М. Азарян, О. О. Шепелев ; під ред. д-ра екон. наук., проф. О. О. Шубіна ; Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського, Каф. маркетингу і комерц. справи. - Донецьк : [ДонНУЕТ], 2012. - 148 с.
2. Антициклічне регулювання ринкової економіки: глобалізаційна перспектива: монографія / Д. Г. Лук'яненко, А. М. Поручник, Я. М. Столярчук [та ін.]; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Д. Г. Лук'яненка та д-ра екон. наук, проф. А. М. Поручника. — К.: КНЕУ, 2013. — 334, [2] с.
3. Базилевич В. Економічна теорія: Політекономія: підручник / за ред. Базилевича В. – 7-ме видання., стер. – К.: Знання – Прес, 2008. – 719 с.
4. Ватаманюк З., Панчишин С., Ватаманюк О., Пікулик О. Вступ до економічної теорії. Курс лекцій. – Львів: «Новий світ», видання третє, стереотипне, 2006. – 408 с.
5. Верстюк С. Шляхи реалізації монетарної політики / С. Верстюк, Т. Слободянюк // Фінанси України.- 2012.- №2.- С. 108-114.
6. Волков А. Доларизація, ефективність та незалежність монетарної політики у перехідних економіках на прикладі України // Вісник ТАНГ.- 2001.- № 18, Ч.1.- С. 82-87
7. Дідківська Л. Державне регулювання економіки: Навчальний посібник/ Любов Дідківська, Людмила Головка,. - 5-те вид., стереотип.. - К.: Знання , 2006. - 213 с.
8. Єщенко І., Палкін Ю. Сучасна економіка: Навчальний посібник – К., «Вища школа», 2005. – 327 с.
9. Зазимко А.З. Політична економія: структурно – логічний навчальний посібник. – К.: КНЕУ, 2005. – 358 с.
10. Кучерявенко І. А. Макроекономіка: Практикум: Навчальний посібник. – Київ: Вікар, 2003. – 240 с.

11. Кульбачний С. До макроекономічної політики в Україні // Економіка України. – 2011. - № 3. – С. 87-90.

12. Політична економія. Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / за ред.. В. Рибалкіна, В. Бодрова. – К.: Академ.видав., 2007. – 672 с.

13. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України : офіційний веб-сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.me.gov.ua/>

14. Державна служба статистики України : офіційний веб-сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>

15. Світовий банк [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: www.worldbank.org.

16. www.me.kmu.gov.ua)Тенденції тіньової економіки в Україні

17. <http://www.nationmaster.com> Економічна статистика росту ВВП України порівняно з іншими країнами світу